

© 2021 Editura Paideia
Str. Tudor Arghezi nr. 15, sector 2
București, România
tel.: 021.316.82.10
e-mail: office@paideia.ro
www.paideia.ro
www.cadourialese.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
ONU, DANIELA REGHINA

Mesianismul Torei : sărbătorile iudaice și transcendența lor /
Daniela Reghina Onu. - București : Paideia, 2020
ISBN 978-606-748-407-6

Daniela Reghina Onu

MESIANISMUL TOREI

SĂRBĂTORILE IUDAICE ȘI TRANSCENDENȚA LOR

paideia

București, 2021

Cuprins

<i>Judaism, Mesianism, Creștinism – Fundamentele unei religii și ale unei morale revelate de Vasile Morar</i>	7
I.A. Argument. Semnificația repetitivă a celebrării	13
I.B. Ce este Torah? În ce constă dimensiunea ei transcendentă?..	19
I.C. Definirea conceptului de Mesianism	28
II.A. Intervenția divină în profanul uman: YHWH și legămintele Sale. O perspectivă mesianică.....	47
II.A.1. La început... Elohim: Dumnezeu (Tri)Unic/Echad al Bibliei	56
II.A.1.a. Cine este Adonai, Dumnezeu Bibliei?.....	56
II.A.1.b. Dumnezeu Bibliei – reprezentări ale (Tri)Unității	60
II.A.1.c. Numele Îi conferă identitatea	65
II.A.2. Legămintele lui YHWH cu Israel	74
II.A.2.a. Legămintele în perioada tanachică	74
II.A.2.b. Lărgirea cadrului: simbolurile Vechiului Legământ în lumina Noului Legământ. O perspectivă mesianică	91
II.B. Fundamentul cercetării	117
II.B.1. Ordinea lui YHWH: ipostazele sacralității – spațiul, timpul, viața. Triburile lui Israel	117

II.B.1.a. Ipostazele sacralității – spațiul, timpul, viața	117
II.B.1.b. Triburile lui Israel – <i>B'nei Israel</i>	127
II.B.2. Timpul lui YHWH-Elohim	171
II.B.2.a. Timpul lui YHWH-Elohim, timp transcendent. Calendarul ebraic – lunile evreiești	171
II.B.2.b. Popasurile lui Adonai pe pământ: Cele Șapte Sărbători ale lui YHWH din Cartea Torei (Levitic 23). 189	
II.B.2.b.1. Marile sărbători de primăvară.....	197
II.B.2.b.1.1. <i>Pesach-ul (Paștele evreiesc)</i>	197
II.B.2.b.1.2. <i>Chag ha Mațot (Sărbătoarea azimilor)</i>	230
II.B.2.b.1.3. <i>Șavuot-ul (Sărbătoarea săptămânilor)</i>	247
II.B.2.b.2. Marile sărbători de toamnă	274
II.B.2.b.2.1. <i>Roș haȘannah (Anul Nou evreiesc)</i>	274
II.B.2.b.2.2. <i>Yom Kippur (Ziua ispășirii)</i>	283
II.B.2.b.2.3. <i>Sukkot-ul (Sărbătoarea colibelor)</i>	298
II.B.2.b.3. <i>Șabat-ul (Sărbătoarea zilei a șaptea)</i>	315
III. Concluzie	335
III.A. Era mesianică și Regele-Mesia	335
III.A.1. Regele Mesia – <i>Melech Ha Mașiach</i>	339
III.A.2. Regatul mesianic – <i>Malchut Ha Mașiach</i>	362
III.B. Dinamica binomului <i>evrei-creștini</i> . Pledoarie pentru o lume mai bună.....	379
Bibliografie	403

Judaism, Mesianism, Creștinism – Fundamentele unei religii și ale unei morale revelate

Autoarea acestei cărți, Daniela Reghina Onu, întrunește, prin viața și pregătirea sa spirituală, intelectuală și morală, acele date substanțiale și de contingență care au adus-o în postura, firească, de a propune Editurii Paideia un text aflat la intersecția a trei domenii: istoria filosofiei, istoria monoteismului iudaic și a celui creștin, istoria continuităților culturale profunde dintre *Tora* și *Noul Testament*.

Daniela Reghina Onu a ajuns să mediteze în registru academic la această temă, având motive a căror sursă derivă din datele primare ale existenței sale. În prelungirea lor s-a instituit formația sa intelectuală ca licențiată în Litere (1997) a Universității din București, și nu mai puțin ca absolventă de master (2007), dar și de doctor în filosofie (2019) al aceleiași universități. A beneficiat în pregătirea sa de cursul masteral – *Cultură și civilizație ebraică*, unde, această specializare se întâmplă, în chip fericit, să-i aibă ca profesori pe inegalabilul Moshe Idel de la Universitatea Ebraică din Ierusalim, pe strălucitul Carol Iancu de la Universitatea din Montpellier, sau pe Felicia Waldman de la Universitatea noastră, ea însăși doctor în filosofie (coordonator Moshe Idel) cu o teză despre mistica iudaică.

În tot acest răstimp, interesul cognitiv major al Danielei Reghina Onu pentru tema iudaismului s-a aflat, indiscutabil, într-o relație indisolubilă cu interesul său pentru cel de-al doilea monoteism etic, cel creștin. Acest lucru nu s-a petrecut însă fără dificultăți,

Trimiterile la surse și interpretări sunt copleșitoare pe alocuri, și autori cunoscuți, de pildă, nu numai Kant sau Hegel, dar și Maimonide, sunt excelent aduși în prim-planul cercetării – Maimonide prin cele șapte trăsături esențiale prin care *il recunoaștem* pe cel care „pretinde că este Mesia”.

În fapt, autoarea folosește surse pertinente pe tot parcursul cărții, încercând mereu și mereu să țină o cumpănă dreaptă între sursele filosofico-etice și cele venind dinspre istoria iudaismului, istoria religiilor (Mircea Eliade este un asemenea autor folosit) și filosofia culturii.

Pentru cei interesați de fascinanta legătură dintre istoria ideilor și istoria faptelor istorice semnificative nu lipsesc, din acest studiu al Danielei Reghina Onu, gânditori precum, Filon din Alexandria, Josephus Flavius, Maimonide, Kant și Hegel, Jaspers, Elie Wiesel, Eminescu și Iorga, Mircea Eliade, Alexandru Șafran, Carol Iancu, Andrei Marga, Lya Benjamin, Leon Volovici, Nicolae Cajal, Norman Manea, Sorin Șlomo Rosen, Richard Wurmbrand ș.a. De asemenea, nu de puține ori, citatele din Amos Oz și Oz-Salzberger Fania, din *Evreii și cuvintele*, au menirea să aducă o lumină specială pentru chiar nucleul ideatic al cărții, pe cât de necesare – în climatul spiritual și existențial al zilelor noastre – pe atât de reușite: că frățietatea dintre iudaism și creștinism nu este un accident al istoriei universale, ci, calea de neocolit, poate cea mai importantă, alături de tradiția greco-latină, a înțelegerii sensului ei de evoluție și de progres: unul fără pericolul autodistrugerii.

Prin cartea ei, Daniela Reghina Onu aduce argumente pentru această linie de gândire; în fond, un *indemn* la înțelegere între iudaism și creștinism, mai ales acum când provocările umanității sunt atât de mari și de pline de riscuri.

VASILE MORAR

I.A. Argument.

Semnificația repetitivă a celebrării

Conform definiției DEX, „*a celebra* înseamnă a săvârși cu solemnitate un act de însemnătate publică sau privată, în special o căsătorie; a oficia. A sărbători (aducând elogii) un eveniment însemnat, o persoană etc.”.¹ Etimologic, cuvântul *a celebra* este de sorginte latinească (celebrare). În aceste condiții, potrivit definiției, celebrarea capătă proporții comemorative, religioase de cele mai multe ori, fiindcă ritualurile (acele acte stereotipice care conferă o anumită identitate sărbătorii) scot în evidență admirația, respectul și atașamentul față de memoria celui sărbătorit. Problema tinde spre noi valențe și orizonturi, dacă în această ecuație intră Divinitatea însăși. Dar, este oare Dumnezeu al Biblii Divinitatea absolută la care trebuie să ne raportăm? Cine este acest Dumnezeu, care a găsit cu cale să Se descopere pe Sine prima oară unui muritor într-un tufiș arzător? Este El Ființa absolută (Increatul și Creatorul, deopotrivă), care depășește prin omniprezență, omnipotență și omnisciență, Existența hegeliană?

Deși ne-am propus să vorbim despre Dumnezeu al Biblii în capitolele ce urmează, trebuie să stabilim de la început că vom porni de la premisa definiției subiective a Celui care S-a exprimat pe

¹ Dex(online), disponibil pe <https://dexonline.ro/definitie/celebra> (accesat 09.09.2018).

Sine în *rugul aprins* al lui Moșe/Moise, legiuitorul.² Când Adonai-Elohim, Dumnezeul Bibliei, revelat pentru prima oară lui Moșe într-un rug aprins care nu voia să se mistuie, i Se prezintă acestuia ca fiind *Eu sunt Cel ce sunt*, inevitabil, trebuie să ne gândim la Cineva care ființează dincolo de spațiu și timp, la Cineva care există prin Sine însuși, independent de oricine altcineva sau de orice altceva. Faptul că Dumnezeul lui Abraham, Ythak și Yakov, este Cel care i Se descoperă viitorului mare profet al Israelului, cerându-i să plece în grabă la frații săi evrei pentru a-i scoate din crunta robie egipteană, poate fi demonstrat ulterior prin toate manifestările transcendenței divine care vor invada spațiul imanenței umane, aglomerându-l și uimindu-l într-o măsură atât de covârșitoare încât va genera supunere și iubire. Această transcendență, atât de greu de înțeles de umanitatea din toate timpurile, rămâne măsura cea mai sigură, dar și cea mai ambiguă, a înțelegerii de Dumnezeu. De-a lungul istoriei sale milenare, omului încă îi flutură pe buze dilema lui Moise din fața rugului în flăcări: „Cine ești Tu? Care este Numele Tău?”³ Iar răspunsul nu poate naște decât perplexitate, din cauza incapacității ființei umane de-a se deschide cu inocență pentru a primi miracolul transcendent.

Cu alte cuvinte, Cel care este Existența însăși, este Cel care a creat totul din nimic, prin simpla rostire, așa cum ne este relatat în Bereșit/Geneza, prima carte a Torei: „Dumnezeu a zis: «Să fie lumină!» Și a fost lumină”.⁴ În al doilea rând, dacă rămânem la ipoteza situării de partea unui Creator, omniprezent, omniscient și omnipotent, așa cum Îl prezintă Cartea Sacră a evreilor, mai precis

- 2 Vezi *Biblia, versiunea Cornilescu*, Societatea Biblică din România, 2010, pp. 60-61; Exodul 3:13-14.
 3 De fapt, *Cine ești Tu?* În ebraică „Numele” = „Ființa însăși”.
 4 *Loc. cit.*, Biblia Cornilescu, Exodul 3:13, p. 61.
 5 *Op. cit.*, Biblia Cornilescu, Geneza 1:3, p. 1.

Torah,⁶ atunci porunca celebrării, explicită și implicită, ne stabilește miza și valoarea actului de celebrare. Cum se sărbătorește, când se sărbătorește și în ce scop se sărbătorește? Sărbătorim doar într-o anumită ordine,⁷ aceea pe care acest Dumnezeu Unic (ebr. YHWH) ne-o impune, în scopul pe care El Și-I propune⁸ și în maniera pe care El o cere.⁹ Iată trei teme majore, care se vor concretiza în cei trei mari piloni pe care se poate construi câmpul tematic, care va genera argumentația născătoare de răspuns la finalul lucrării noastre. Așadar, se celebrează *în ordinea Lui* – respectând ciclicitatea bine determinată a sărbătorilor Lui, *în scopul pe care El Și-I propune* – pentru a realiza o comuniune spirituală cu omul decăzut, ridicându-l din tragismul imanenței sale către vindecarea transcendentă și *în maniera pe care El o acceptă* – sunt sărbătorile Lui, nu ale omului, de aceea El i-a comunicat lui Moșe întregul ritual celebrativ.

Să facem încă un pas deductiv, pentru a stabili orizontul de așteptare al acestui demers în care ne-am angajat. Dacă sunt sărbătorile lui Adonai, atunci cine are dreptul să le țină? Răspunsul logic ar trebui să fie: evreii, în primul rând, ca *popor de legământ, ca popor ales*. Însă, răspunsul salvator al Creatorului la strigătul disperat al omenirii pierdute, înstrăinate de El, transcende orice graniță. *Stricto sensu*, Israel este „*inima pământului*”,¹⁰ așa cum afirmă rabinul Alexandru Șafran. Însă inima trebuie să pulseze viață pentru întregul organism. Salvarea oferită evreilor, prin

- 6 Torah = Cele cinci cărți ale lui Moșe; în greacă, Pentateuhul.
 7 *Loc. cit.*, Biblia Cornilescu, Levitic, capitolul 23, p. 134.
 8 *Op. cit.*, Biblia Cornilescu, Deuteronom, capitolele 27-28, pp. 220-224.
 9 *Idem*, Levitic 25, 26, pp. 137-139.
 10 Vezi Esther Starobinsk Șafran (2015), *Eseuri de filozofie evreiască*, București, Editura Hasefer, p. 193. Rabinul Șafran susține că sfințenia spațiului, respectiv a pământului, este întărită de existența Israelului ca popor, într-o țară ce îi aparține prin drept divin.

Torah, trebuia să se extindă peste întreaga omenire, dacă ei, evreii, ar fi primit-o binevoitor și i-ar fi aplicat preceptele conștiincios, consfințind puterea exemplului. În felul acesta, printr-un singur neam ales din mijlocul celorlalte neamuri pierdute în păgânism, pus deoparte pe temeiul unui *monoteism etico-civilizator*, Adonai intenționa să-și extindă planul salvator pentru toți oamenii decăzuți din drepturi prin păcatul adamic. „Deoarece omul este făcut după chipul lui Dumnezeu, el îi aparține lui Dumnezeu; conceptul îl ajută pe om să înțeleagă că nu are drept de proprietate real și permanent nici măcar asupra sa însuși, cu atât mai puțin asupra a orice primește prin marea mărinimie a lui Dumnezeu. Trupul lui este doar luat în arendă, răspunde în fața lui Dumnezeu pentru ceea ce face cu el. Dar principiul mai înseamnă și că trupul – omul – trebuie tratat cu respect și chiar demnitate. Omul are drepturi inalienabile. Într-adevăr *Codul mozaic* este un cod nu numai de obligații și interdicții, ci și de drepturi, în formă embrionară”.¹¹ Dar, drepturile sunt consfințite de ascultare, acea ascultare care se bazează pe acceptare și supunere. Supunerea volitivă în fața unui Dumnezeu care cere obediență este cel mai prețios lucru și garantează siguranța binecuvântării.¹² În caz contrar, neascultarea atrage blestemul.¹³ De aceea popoarele vecine și păgâne i-au respectat pe patriarhii cei credincioși, pe Abraham, pe Ythak și pe Yakov; pentru că în toate lucrurile Dumnezeu lor îi binecuvântase nespus de mult și ei erau prosperi. Prosperitatea lor,

11 Paul Johnson (2005), *O istorie a evreilor*, București, Editura Hasefer, p. 43.

12 În lumea veterotestamentară binecuvântarea era semnul cel mai sigur că toate acțiunile omului îi sunt plăcute lui Adonai. Binecuvântarea era oferită direct, prin glasul divin, sau era pronunțată de părinți și, uneori, de profeți. În general, binecuvântarea era dată de persoanele cu autoritate spirituală. Vezi Geneza 27:34-36, p. 30 în Biblia Cornilescu.

13 *Loc. cit.*, vezi Biblia Cornilescu, Levitic 26:14-39, p. 141.

într-o lume ostilă, era dovada vie că un Dumnezeu puternic veghea neobosit asupra lor, protejându-le traiul zilnic prin asigurarea confortului necesar.

Așadar, Adonai le-a oferit evreilor un Cod de legi pe care aceștia aveau datoria să-l primească, punându-l în aplicare printr-o ascultare benevolă. Exemplul lor de viață, bazat pe norme etice și morale distincte, era menit să provoace o schimbare în paradigma ontologică a celorlalte popoare politeiste, care ar fi înțeles, în sfârșit, că numai Dumnezeu unui asemenea popor deosebit trebuia cinstit și venerat. În aceeași măsură astăzi, deoarece Dumnezeu Bibliei este imuabil, iar natura umană este orientată de timpuriu spre neascultare, omul modern are și el nevoie de un timp și de un spațiu, în care să se reculegă (definiția *sacralui* o vom aborda în paginile următoare), cât mai departe de lumea dezlănțuită. Această reculegere de sine, prin regândirea programată a relației cu Divinitatea (la intervale săptămânale, lunare și anuale), descrisă în Torah, în Văikra/Levitic 23, constituie de la bun început demersul lucrării de față. De ce *popasurile sacre* au o ciclicitate bine definită? De ce intervalele dintre ele trebuie respectate cu strictețe? Pentru că omul, deși o ființă religioasă, prins în rosturile vieții, obosește și trebuie să se odihnească de truda muncii lui în care a fost angajat de Cel Atotputernic prin alungarea din Eden. Odată cu pierderea Edenului, omul și-a pierdut liniștea existențială. De aceea, pentru a-și reface armonia relației cu propriul său Creator și cu semenii săi, el trebuie să se oprească din fuga lui telurică și să intre în odihna fizică și spirituală pe care i-o oferă sărbătoarea.

Dimensiunea mesianică a organizării contextului Torei (nu doar al sărbătorilor) este tot atât de vizibilă pe cât de vizibil este Israelul însuși; pe cât de reală, dar și paradoxală, este existența acestui popor în lume. În romanul „Foc în hanul cu tei”, prozatorul I. Peltz așază în rostirea unui personaj secundar un mare și crud adevăr: „«Dar l-am dat lumii Biblia!» îndrăznește un *societar*, cu vocea pițigăiată.

«Dar asta-i adevărat!» întărește avocatul. «I-am dat Biblia, i-am dat lumii un Dumnezeu, i-am dat religia. Toate sunt posibile, în lume, fără noi: arta, știința, tehnica... Numai religia nu e posibilă fără evrei! Fără evrei popoarele n-ar fi ajuns la Dumnezeu!»¹⁴

Există o cauză profund spirituală, înălțătoare și salvatoare în destinul evreilor printre celelalte popoare ale lumii. Poporul Israel n-a fost întemeiat pentru el însuși, ci pentru un țel mult mai înalt, pentru binele tuturor celorlalte neamuri. Astfel, primirea și respectarea Torei, dar și a celorlalte Scrieri sacre, *Nevi'im* și *Ketuvi'im*,¹⁵ reprezintă destinul profund mesianic al Israelului care, în cele din urmă, se va concretiza în apariția unui Rege-Mesia. Cuvintele lui Iisus Hristos¹⁶ adresate femeii samaritence, cuvinte menționate în Noul Testament,¹⁷ capătă o mai mare valoare aperceptivă dacă sunt judecate în lumina universală a unei Tore mesianice: „Voi (samaritenii) vă închinați la ce nu cunoașteți; noi ne închinăm la ce cunoaștem, căci Mântuirea vine de la Iudei”¹⁸

În concluzie, evreii au primit Torah și au ascultat (au receptat și au pus în practică) cuvintele ei sacre, făcându-se astfel împlinitorii unei realități mesianice în lume, prin dimensiunea salvatoare și eliberatoare a slujirii unui Dumnezeu unic și adevărat, care a creat Universul (*Creatorul cerurilor și pământului*)¹⁹ cum Îl numește Biblia). Prin performarea Torei în cadrul sacru al unui monoteism etic, binecuvântarea primelor legăminte cu Abraham, Yțhak și Yakov și, implicit, cu Moșe, capătă valențe universale (apariția Creștinismului

14 I. Peltz (1995), *Foc în hanul cu tei*, București, Editura Hasefer, p. 103.

15 *Nevi'im* și *Ketuvi'im* = *Profeții și Scriitorii* care formează, alături de *Torah*, *Tanach-ul* (Vechiul Testament).

16 Iisus Hristos (gr.) = Yeșua Ha Mașiach (ebr.).

17 Noul Testament = (ebr.) *Brit Chadașa*.

18 *Loc. cit.*, Biblia Cornilescu, Ioan 4:22, p. 1028.

19 *Op. cit.*, Biblia Cornilescu, Geneza 1:1, p. 1.

și a Islamului). Ne rămâne, așadar, plăcuta scormonire prin tainele adevărului Torei, întotdeauna același, dar de fiecare dată mai frumos și mai luminos în exercitarea componentei sale pragmatice; pentru că celebrarea ne întoarce continuu cu fața către Elohim Creatorul, deslușindu-ne variatele armonii ale dialogului Său cu omenirea, dincolo de poarta închisă a Edenului. Și totuși, la anumite intervale de timp care invadează repetitiv existența umană, enigmatică poartă se întredeschide, iar Cerul coboară pe scara celebrării, ajutându-l pe om să urce până la tronul incandescent al îndurării lui YHWH.

I.B. Ce este Torah תורה?

În ce constă dimensiunea ei transcendentă?

„**Legea** sau **Învățătura**, denumită în ebraică Tora תורה, carte scrisă pe un sul și ținută în altarul sinagogilor, constă din cele cinci cărți atribuite lui Moise משה, denumite în grecește Pentateuh – cele cinci cărți ale Torei, cuprinzând perioada de la facerea lumii până la moartea lui Moise”²⁰ Așadar, Torah este compusă din: Geneza (ebr. Bereșit = începutul), Exodul (ebr. Șemot = Nume), Leviticul (ebr. Vaikra = chemare, a chema), Numeri (ebr. Bamidbar = în pustiu), Deuteronomul (ebr. D'varim = cuvintele). Aceasta este *Torah scrisă*. Mulți rabini susțin că Torah l-ar fi însoțit pe YHWH în procesul **Creării**, însă cunoașterea ei de către umanitate a fost posibilă odată cu apariția în istorie a lui Moșe, legiuitorul. „**Profeții**, parte care se numește în ebraică Neviim נביאים, și care cuprinde perioada de la **ușezarea** celor 12 triburi israeliene în Canaan כנען, până la exilul/

20 Definiția *Wikipedia* a Torei (online). Disponibil pe https://ro.wikipedia.org/wiki/Biblia_ebraic%C4%83 (accesat 09.09.2018).

robia în Babilon בבל, relatând profețiile prorocilor trimiși de Dumnezeu să vorbească în numele Său. **Celelalte Scrieri**, denumite în ebraică Ketuvim כתובים, sau în greacă Hagiografia, încep cu Psalmii תהילים și Cărțile înțelepciunii și se termină cu scrieri referindu-se la întoarcerea din exil/robie”.²¹ *Dicționarul (Larousse) de Civilizație iudaică* definește Torah astfel: „Tora (ebr. subst. fem.) – învățătură. Derivat dintr-un verb care înseamnă a arăta, a instrui, acest substantiv, redat adeseori în mod restrictiv prin lege, poate desemna atât o dispoziție legală particulară (Numeri 6, 21), cât și ansamblul mesajului divin transmis lui Israel prin Moise (Dt. 4, 44 și 33, 4)”.²²

Evreii au și o *Torah orală*, transmisă prin „viu grai”, din generație în generație, de la marii învățătorii ai Torei care au primit revelația ei (primii inițiați fiind Moșe și Ioșua), până la erudiții (ebr. *tana'im*) de astăzi. În sinagogile contemporane, Torah scrisă, sub forma unui sul, este așezată la loc de cinste într-un spațiu sacru, delimitat de sala principală printr-o perdea de catifea brodată cu grafeme ebraice. În fiecare Șabat sulurile Torei sunt plimbate în jurul sinagogii, iar bărbații evrei, așezați în cerc, le ating cu respect și le sărută atunci când acestea trec pe lângă ei. „Torah a fost un salt curajos în viitor, un pas enorm înainte a tot ceea ce exista la acea vreme. Conceptul său de egalitate în fața legii, o lege bazată pe *un cod scris*, pare să fie o inovație semită. Sumerienii, al căror cod de legi scris datează încă din 2500 î.e.a., au fost, probabil, primul popor din lume care a avut un cod scris, dar acestuia îi lipseau pasiunea pentru dreptate ce caracterizează legile mozaice. Cinci sute de ani mai târziu, codul sumerian a fost augmentat și încorporat de către babilonieni în *Codul lui Hamurabi*, dar, iarăși, nici în acest sistem de legi nu avea spiritul democratic al Torei. Un cod juridic scris, aplicabil tuturor,

21 *Ibidem*.

22 Jean-Christophe Attias; Esther Benbassa (1997), *Dicționar de Civilizație iudaică (La Rousse)*, București, Editura Univers Enciclopedic, p. 345.

fără favoritisme, era cu desăvârșire necunoscut egiptenilor până la 300 î.e.a. Nu avem cunoștință de existența unor legi romane, scrise, decât în secolul II î.e.a.”.²³ Afirmările lui Max I. Dimont confirmă, fără echivoc, unicitatea Torei, în ciuda palidelor similitudini cu celelalte coduri antice. Democrația invocată de autor (de fapt egalitarismul frapant în fața dreptății lui Adonai) este expresia cea mai riguroasă a caracterului unui Dumnezeu unic și neschimbat, care nu privește niciodată la fața omului (la înfățișarea sau la poziția sa socială), ci doar la disponibilitatea inimii acestuia de a asculta și a iubi Legea Dumnezeului său.

Ad litteram, primirea Codului mozaic pe înfricoșătorul Munte Sinai este indubitabil legată de destinul marelui profet Moșe. Dar cine a fost omul care căpătase favoarea cea mai înaltă de-a dialoga cu Atotputernicul (*Gură către gură*), de a-L privi în Față pe Acela care nu poate fi privit de nicio făptură cu chip de lut? Moșe era evreu; s-a născut într-o familie de evrei în perioada cea mai tulburătoare pe care o traversau urmașii lui Yakov în Egipt.²⁴ Loviți de o aspră robie, vecină cu decimarea, evreii, ca întotdeauna în situațiile limită prin care au trecut, au strigat către Dumnezeul părinților lor pentru izbăvire. Au strigat în cea mai aprigă durere, și YHWH i-a auzit. Eliberarea avea să vină tot printr-unul de-ai lor, un om fără talent oratoric (Torah precizează că profetul avea vorbirea greoaie, de aceea îi vine în ajutor fratele său Aharon),²⁵ dar animat de acea credință uriașă care putea muta munții din loc la porunca lui Adonai.

Conform dicționarului biografic al lui Wigoder,²⁶ Moșe a trăit în secolul al XIII-lea î.Hr., și este numit „profet și legiuitor, care

23 Max I. Dimont (2004), *Evreii, Dumnezeu și istoria*, București, Editura Hasefer, p. 48.

24 *Loc. cit.*, vezi Biblia Cornilescu, Exodul 2:2-10, pp. 59-60.

25 *Op. cit.*, vezi Biblia Cornilescu, Exod 4:10-16, p. 62.

26 Geoffrey Wigoder (2001), *Evrei în lume – Dicționar biografic*, București, Editura Hasefer, Coordonator Viviane Prager, p. 395.

a condus poporul evreu până la hotarele Pământului Făgăduinței; personaj cheie în apariția iudaismului și întemeietor al națiunii iudaice”.²⁷ Conform Torei, cea mai sigură sursă de altfel cu privire la acest mare profet, dar și altor surse, între care cea menționată mai înainte, părinții lui erau oameni cucernici din tribul lui Levy; tatăl se numea Amram, iar mama, Iochebed. Moșe avea doi frați mai mari: o soră, Miriam, și un frate, Aharon. Ambii i se vor alătura în lupta de eliberare de sub jugul egiptean, ajutându-l să implementeze principiile Torei în mijlocul poporului evreu. În mare, Moșe este educat la curtea faraonului Seti I și este crescut îndeaproape de fiica acestuia, Batya,²⁸ care l-ar fi adoptat, după ce l-a scos din sicrișul plutitor în care îl ascunsese buna sa mamă Iochebed (faraonul dăduse un edict ca toți bebelușii evrei de parte bărbătească să fie înecați în apele Nilului, pentru a stărpi israeliții din mijlocul egiptenilor). Când Moșe a devenit un tânăr bărbat curajos și a văzut cum este asuprit poporul din care făcea parte, a omorât un egiptean care îi lovea nemilos pe robii evrei care lucrau la cărămizile lui faraon. A reușit să fugă din Egipt, pentru că fusese văzut săvârșind crima, și a mers până în Țara Madianului, stabilindu-se în familia preotului Ietro după căsătoria cu fiica acestuia, Țipora. Aici a rămas mai mulți ani, până când i se descoperă însuși Dumnezeuul părinților săi în *rugul aprins* din deșert. După această revelație uimitoare, când are loc prima teofanie din viața sa, lui Moșe i se schimbă întregul destin anost din acea țară pierdută de lume și străină de Dumnezeuul unic și adevărat al lui Israel.

Să ne oprim o clipă din demersul nostru în a demonstra transcendența Torei, aici, la momentul revelației maxime. Însă, nu fără a reitera episodul din cartea Exodului în care Dumnezeuul evreilor i

27 *Idem*, p. 395.

28 În Midraș, numele fiicei lui faraon este Batya (ebr. fiica lui Dumnezeu).

Ne descoperă acestui viitor mare profet al poporului evreu. „Moise a zis: «Am să mă întorc să văd ce este această vedenie minunată, și pentru ce nu se mistuie rugul.» Domnul a văzut că el se întoarce să vadă; și Dumnezeu l-a chemat din mijlocul rugului, și a zis: «Moise! Moise!» El a răspuns: «Iată-Mă!» Dumnezeu a zis: «Nu te apropia de locul acesta; scoate-ți încălțăminte din picioare, căci locul pe care calci este un pământ sfânt.» Și a adăugat: «Eu sunt Dumnezeuul tatălui tău, Dumnezeuul lui Avraam, Dumnezeuul lui Isaac și Dumnezeuul lui Iacov.» Moise și-a ascuns fața, căci se temea să îl privească pe Dumnezeu. Domnul a zis: «Am văzut asuprirea poporului Meu, care este în Egipt, și am auzit strigătele pe care le scoate din pricina asupritorilor lui; căci îi cunosc durerile (...) Iată că strigătele israeliților au ajuns până la Mine, și am văzut chinul cu care îi chinuiesc Egiptenii. Acum, vino, Eu te voi trimite la Faraon, și vei scoate din Egipt pe poporul Meu, pe copiii lui Israel.»²⁹

Asemenea altor teofanii prezente în Biblie și aceasta presupune ruperea spațiului imanent, sau profan, în accepțiunea lui Mircea Eliade, și pătrunderea breșei ontologice iscate cu lumina sacralității transcendente. Pentru savantul istoriei religiilor lumii, manifestarea sacrului în lumea profană înseamnă întemeierea ontologică a lumii, a centrului ei. „Constituirea Lumii este posibilă datorită rupturii produse în spațiu, care dezvăluie *punctul fix*, axul central al oricărei orientări viitoare. Când sacrul se manifestă printr-o hierofanie oarecare, nu se produce doar o ruptură în spațiul omogen, ci și revelația unei realități absolute, care se opune non-realității imensei întinderi înconjurătoare. Manifestarea sacrului întemeiază ontologic Lumea. În întinderea omogenă și nemărginită, unde nu există nici un punct de reper și nici o posibilitate de orientare, hierofania dezvăluie un *punct fix* absolut, un *Centru*”.³⁰ Observăm cum YHWH, *Eu sunt Cel*

29 *Loc. cit.*, Biblia Cornilescu, Exodul 3:3-10, p. 61.

30 Mircea Eliade (1995), *Sacrul și profanul*, București, Editura Humanitas, Capitolul I – *Spațiul sacru și sacralizarea lumii*, p. 11.